

Маріупольський державний університет

Історичний факультет

Кафедра культурології

Феномен культури постглобалізму:
культурна демократизація, креативні простори та
культурні політики

Збірник наукових праць за матеріалами

VI Міжнародної науково-практичної конференції

27–28 листопада 2025 р.

Київ – 2025

Редакційна колегія:

Ю. С. Сабадаш, докторка культурології, професор (голова),
С. В. Янковський, доктор філософських наук, доцент.

Затверджено на засіданні кафедри культурології МДУ
(протокол №6 від 18.11.2025)

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет.

Конференція проводиться в межах теми науково-дослідної роботи кафедри культурології МДУ
«Моделювання культурної демократизації в умовах війни та на шляху національно-культурного
відродження» (НДР **0123U101845**).

Acknowledgment:

This volume was produced under the auspices of the MuseEU project ("Museum Practices across the EU: Bridging Traditions"), funded by the European Education and Culture Executive Agency (EACEA).

Representatives of the project team Open4UA "Open Science for the Higher Education System of Ukraine", based at Mariupol State University, contributed to the organization and implementation of the conference within the framework of the national initiative for the development of open science in Ukraine.

Ф 42 Феномен культури постглобалізму: культурна демократизація, креативні простори та культурні політики : зб. наук. пр. за матеріалами VI міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27–28 листоп. 2025 р. ; заг. ред. Ю. С. Сабадаш ; ред. та упоряд. С. В. Янковський. – Київ : МДУ, 2025. – 289 с.

Збірник містить матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Феномен культури постглобалізму: культурна демократизація, креативні простори та культурні політики», у яких розглядаються теоретичні та практичні аспекти сучасної культурології. У публікаціях учасників представлено новітні підходи до осмислення процесів культурної демократизації, трансформацій інституцій пам'яті, розвитку креативних просторів і політик культури в умовах постглобального світу.

Погляди, викладені в матеріалах конференції, є відповідальністю їхніх авторів і не обов'язково відображають позицію укладачів чи редакційної колегії.

Укладачі не несуть відповідальності за можливі неточності, інтерпретації чи фактичні помилки, що містяться в поданих текстах.

Автори відповідають за оригінальність своїх досліджень, коректність оформлення списків використаних джерел і точність бібліографічних посилань.

Категорії діалогізму у польській культурологічній науці початку XXI століття

Не дивлячись на постійно зростаючий інтерес у Польщі до діалогічної філософії протягом другої половини XX століття, до сьогодні зберігається термінологічна невизначеність ключових категорій цього напрямку гуманістики. Дискусії щодо проблем міжкультурного діалогу у польському науковому дискурсі мають виразно міждисциплінарний характер, проте цей плюралізм підходів не сприяє уніфікації визначень таких категорій як «діалог» та «діалог культур». Існує тенденція до переходу категорії «діалог» з площини наукового до популярного дискурсу, коли його намагаються застосувати до будь-яких проявів міжетнічних, або міжрелігійних контактів, не розрізняючи таких фазових проявів діалогу як міжкультурна взаємодія та зіткнення культур.

Якщо у загальних рисах характеризувати процес наукового поступу щодо розуміння категорій діалогізму у Польщі, то ми спостерігаємо рух від теоретизації до зосередження на прикладних аспектах. Ми вбачаємо у цих процесах вплив праць одного з промоторів філософії діалогу у Польщі – Ю. Тішнера. Ми можемо простежити вплив таких теоретиків діалогізму Е. Левінаса та М. Бахтіна у вченні Тішнера, проте вони сприймалися надто некритично, у вигляді універсальних моделей, які можливо застосовувати до пояснення будь-яких явищ соціуму. Навіть наприкінці першої чверті XXI століття у Польщі все ще домінують тенденції до монополізації вивчення категорій діалогічної філософії теологами, що знову ж таки є проявом впливу праць Ю. Тішнера.

Студіюванню культурологічних проблем, асоційованих з філософією діалогу не надто сприяють наукові студії вчених, що просувають необхідність дотримання поляками «захисної» позиції по відношенню до «інших». Зокрема, знавець філософії софізму, Ц. Мельчарський наголошує на домінуванні у польській гуманістиці сприйняття культури як чогось, що

потрібно захищати, а не ділитися нею та поширювати. Таку позицію вчений аргументовано пояснював спадком періоду соціалістичної Польщі, коли питання збереження польської національної культури та ідентичності опинилося під загрозою. Таким чином, польський широкий суспільний дискурс рухається у протилежному напрямі, ніж основна маса європейського співтовариства – у бік, протилежний формуванню відкритого суспільства, прищепленню культурної толерантності та сприйняття цінностей інших культур.

Поряд із цим необхідно відзначити позитивну роль окремих регіональних осередків вивчення проблематики міжкультурного діалогу, що сформувалися у Польщі. Для прикладу достатньо згадати науковий часопис «Journal of Applied Cultural Studies», що видається у Познані Університетом імені Адама Міцкевича. Автори цього періодичного видання регулярно концентруються на дослідженні застосування методології діалогізму у культурологічних студіях. Серед публікації останніх років варто виділити статті А. Венцлавяк, яка досліджує прояви гетерогенності та діалогізму у культурі. Лише протягом 2018 року під її редакцією з'явилися дві колективні монографії, присвячені сучасним теоретичним та практичним вимірам комунікації та множинності розуміння поняття «контркультура». Дослідниця також займалася вивченням діалогічної складової у фронтірних культурах, фестивальних дійствах та культурах національних меншин. Для А. Венцлавяк саме поняття культура набувало перформативного та діалогічного змісту за визначенням.

Моніка Вальчак водночас акцентує на методологічних труднощах польських культурних студій, у яких «діалог» часто вживається поза чіткою теоретичною рамкою, що призводить до фрагментарності та міждисциплінарної розмитості. Ці дослідження показують перехід від декларативного визнання важливості діалогу до спроб його критичного осмислення.

Традиційно у Польщі існує інтерес до проблематики міжкультурної освіти – це той прояв відходу від теоретизації діалогізму та прагнення до

пошуку практичного застосування концептів Ю. Тішнера. Наприклад, Е. Огородська-Мазур вивчала суперечності між необхідністю включення міжкультурних компетенцій до освітніх програм та недостатнім рівнем підготовки педагогічного складу, загальною консервативністю польської системи освіти тощо. У результаті дослідниці запропонувала своєрідну практику мапування інтеграції компоненту міжкультурної освіти до навчальних програм, аби прослідкувати темпи залучення європейських практик відкритої освіти у Польщі.

У контексті висвітлення практичного виміру міжкультурного діалогу у сучасній Польщі згадаємо діяльність громадської ініціативи «Форум Діалогу», спрямованої на покращення польсько-єврейської міжкультурної комунікації у сучасних умовах. Проект, якому майже чверть століття, об'єднує науковців та громадських активістів, що закликають до переосмислення спільного минулого поляків та євреїв, при чому «Форум Діалогу» не концентрується виключно на Другій світовій війні, а підтримують комунікацію з широкого кола питань міжкультурної освіти, дидактичної та фінансової підтримки дослідників, що займаються питаннями польсько-єврейського діалогу. У роботі мережі задіяні такі польські культурологи як А. Хаска, Ю. Ковальська-Ледер, Р. Сендика та ін.

Попри зазначені поступи, спільною рисою більшості досліджень залишається напруження між універсалістським баченням діалогу й локальними реаліями польської культурної політики, де прагнення до відкритості постійно співіснує з потребою захисту від деструктивного впливу «іншості». Саме в цій суперечності формується сучасна польська інтерпретація ключових теоретичних концептів діалогізму. На початку ХХІ століття культурологічні студії проблем культурного діалогу у Польщі розвивалися під впливом європейських інституційних ініціатив, насамперед Ради Європи та Європейської комісії, які пропонували міжкультурний діалог як елемент громадянської освіти й культурної політики. У польському контексті цей дискурс мав подвійний характер: з одного боку, він слугував засобом інтеграції країни до європейського культурного простору, з іншого – актуалізував національні питання ідентичності, пам'яті та цінностей.